

ARABOK ÉS ZSIDÓK PALESZTINÁBAN

PALESZTINA szerepe az emberiség történetében nehezen lenne beilleszthető annak a történetfilozófiai rendszernek keretébe, amely a történelem nagy mozgalmainak magyarázatát egyedül vagy legalább is elsősorban természeti adottságokban és egyének vagy közületek gazdasági szükségleteiben véli megtalálhatni. Palesztina területe aránylag csekély — a régi Magyarország területének alig egytized része, — gazdasági művelésre alkalmas részeinek kiterjedése nem nagyobb, mint Pest megyéé, természeti kincsei elenyészők. Lakosainak száma ma, a nagyszabású zsidó bevándorlás tizedik esztendejében, csak annyi, mint Budapesté s máris felütötték fejüket a túlnépesedés legjellemzőbb tünetei: a munkanélküliség és a kivándorlás. Önálló állami létet ősidőktől fogva csak rövid, átmeneti időszakokban találunk Palesztinában: politikai jelentősége inkább csak földrajzi helyzetére vezethető vissza, amelynél fogva hosszú időn át természetes szárazföldi közlekedési útja volt egyfelől az elő- és középpázsiai, másfelől az egyiptomi és északafrikai nagyjelentőségű kultúrcentrumoknak. És ez a kicsiny és szegény földterület mégis több ízben természetes jelentőségén messze túlmenő szerepre tett szert a földközi-tengeri, majd az ebből kisarjadzott ú. n. nyugateurópai kultúrkörök életében: elég rámutatnunk arra, hogy Palesztinában gyökerezett a szellemi fejlődésünkre oly alapvető fontosságú kereszténység, hogy a középkor legjelentősebb tömegmozgalma, a keresztes hadjárat, Palesztina meghódítására irányult és hogy három nagy vallás, a keresztény, a mohamedán és a zsidó a földteke legszentebb pontjának, par excellence „Szentföldinek tiszteli Palesztinát.

Bár az a szerep, melyre Palesztina hivatva volt, jórészt a történelemé, a legközelebbi múltban, 1929. év nyarán, a Szentföld rövid időre ismét a művelt emberiség érdeklődésének középpontjába került. Mint már oly gyakran a századok folyamán, ismét vér folyt a Megváltó hazájában, Jeruzsálem szűk sikátorait harci zaj és puskaropogás verte fel, az apostolok járta országutakon tankok dübörögtek s mire véget ért a gyilkolás, halottak százai jelezték az öldöklő belviszály színhelyét. A szárazon, tengeren és légi úton elősiető brit karhatalom hamarosan véget vetett az erőszakos kitéréseknek, amelyeket — bár pusztá valóságukban is eléggé szomorúak voltak — a világsajtó különböző politikai és faji okokból sietett kiszínezni, megmaradt azonban a felelős tényezők súlyos gondjaként az a páratlanul érdekes és bonyolult helyzet, amelynek a forrongás és vérontás csupán egyik kórtünete volt s amelynek megoldása nem karhatalmi eszközöket, hanem államférfiúi bölcseséget

és tapintatot igényel. Ennek a helyzetnek kialakulását és a Palesztina jövőjének utat szabni rendelt erőviszonyokat kívánjuk a következőkben röviden ismertetni.

A múlt század vége felé Palesztina földjének szinte mágnesez vonzereje és a keleteurópai, főleg orosz zsidóság kedvezőtlen anyagi és szociális helyzete messze szétágazó mozgalomnak, a cionizmusnak váltak rúgóivá. A cionizmus céljai közismertek: eredményeinek igen szerény méreteire rávilágít az a statisztikai adat, amely szerint a világháború kitörésekor a Jeruzsálemben és még néhány nagyobb városban található zsidó őslakossággal együtt a palesztinai zsidóság lélekszáma nem haladta meg a 80.000-et. Ennek a lakosságnak csupán mintegy negyedrésze helyezkedett el a cionista mozgalom irányelveinek megfelelő módon földművestelepeken s ez a csekély eredmény is jórészt egyetlen emberbarát, a francia Rothschild Edmond báró áldozatkészségének volt köszönhető. A háborúelőtti cionista települések felette rokonszenves jellemvonása volt, hogy az arab őslakossággal zavartalan jó viszonyt tartottak fenn s így arab részről nemcsak ellenséges érzéseket nem váltottak ki, hanem irányadó arab tényezők beismerése szerint, magasabb fokon álló mezőgazdasági kultúrájuk terjesztésével és az általuk, illetőleg érdekükben az országba áramló tőkével az arab lakosságnak is előnyére váltak.

A háború kitörése természetesen megakasztotta a palesztinai cionista telepítés munkáját, a háborús események nélkül azonban aligha következett volna be az a fordulat, amely a cionista törekvések hivatalos elismerését és a cionista eszmék — igaz hogy csupán részleges és jórészt elméleti jelentőségű — diadalát jelentette. Ismeretes az ántánt kormányainak az a hatalmas propagandatevékenysége, amelynek segítségével szellemi, de nem mindig tiszta fegyverekkel, igyekeztek minél szélesebb rétegeket háborús céljaik szolgálatába állítani. A zsidóság ereje és befolyása, amely vitatlanul messze meghaladja a zsidó faj számszerű jelentőségét, e propagandatevékenység alkalmas és kívánatos tárgyul kínálkozott, különösen amikor arról volt szó, hogy az Egyesült-Államok, amelyeknek lakossága New-York város révén magában foglalja a világ legnagyobb zsidó közületét, a hadviselők sorába lépjen. A zsidóság megnyerésének alkalmas eszközt találtak meg a Szövetséges Hatalmak a cionista törekvések támogatásában, amelynek döntő megnyilvánulása az 1917. évben Balfour külügyi államtitkárnak Lord Rothschildhoz intézett levelében foglalt és „Balfour-deklaráció“ néven ismeretes brit kormánynyilatkozat volt.

Ez a nyilatkozat, amely szerint „őfelsége Kormányára rokonszenvel kíséri (view with favour) Nemzeti Otthon létesítését Palesztinában a zsidó nép részére és hathatósan arra fog törekedni, hogy e cél elérését megkönnyítse“, az első nagy hatalom erkölcsi lekööttségét jelentette a cionista mozgalom végcélja érdekében s a gyakorlatban odavezetett, hogy a háború befejeztével — miután Allenby tábornok hadserege már 1917-ben fegyverrel elhódította a török birodalomtól Palesztina tekintélyes részét Jeruzsálem városával együtt — Palesztina kormányzására a népszövetségi Egyességokmány 22. cikke értelmében Nagy-Britannia kapott „mandátumot“. A Nemzetek Szövetsége általi

adott mandátum a palesztinai állam magna charta-ja s ezért alapvető rendelkezései behatóbb ismertetést érdemelnek. Annak előrebocsátásával, hogy a Szövetséges Hatalmak magukévá teszik a Balfour-deklarációban foglalt elveket, a mandátum 2. cikke a mandatárius-hatalom kötelességévé teszi, hogy „az országban oly politikai, közigazgatási és gazdasági helyzetet teremtsen, amely zsidó nemzeti otthon létesítését biztosítja“ és 4. cikkében arra kötelezi, hogy „megfelelő zsidó érdekképviselőt közjogi testületnek ismerjen el, abból a célból, hogy az mint tanácsadó szerv együttműködjék a palesztinai kormánnyal oly gazdasági, társadalmi és egyéb kérdésekben, amelyek a zsidó nemzeti otthon létesítését és a palesztinai zsidó lakosság érdekeit érintik“, kimondván, hogy addig, míg a mandatárius ezt megfelelőnek tartja, a létező cionista szervezet ily érdekképviselőnek tekintessék. A 6. cikk végül úgy rendelkezik, hogy „a palesztinai kormányzat, annak biztosítása mellett, hogy a népesség többi részének helyzete és érdekei sérelmet ne szenvedjenek, köteles megkönnyíteni a megfelelő körülmények között végbemenő zsidó bevándorlást és a 4. cikkben említett zsidó érdekképviselő közreműködésével előmozdítani zsidó települések létesítését (close settlement by Jews on the land) és pedig állami területen és közcélokra meg nem kívánt, művelés alatt nem álló területen is“.

Mint látható, a mandátum idézett rendelkezései a brit kormányzat részére határozott irányelveket tartalmaznak a cionista törekvések elősegítése érdekében és ha — amire egyedül a mandátum szövegét tartva szem előtt, könnyen gondolhatnánk — a mandatárius hatalomnak nem lenne egyéb feladata, mint az új zsidó „nemzeti otthon“ létfeltételeinek megteremtése és ápolása, a mandátumban foglalt előírásokat minden további skrupulus nélkül nyíltan a cionista törekvéseket szolgáló kormányzati politika alapjává lehetett volna tenni.

Ennek az egyszerű megoldásnak azonban útját állta, hogy Palesztina nem gyarmatosításra váró senki-földje volt, hanem sok évszázad óta zavartalanul élő, túlnyomóan kisbirtokos vagy kisbérlő földművesnép által lakott kultúrterület, amelynek őslakosságával szemben a mandatárius-hatalomnak akkor is messzemenő kötelességei lettek volna, Im a mandatárius hatalom történetesen nem a „világ legnagyobb mohamedán hatalma“ és az őslakosság történetesen nem ahhoz a néphez tartozik, amely a világháború folyamán Nagy-Britanniának és szövetségeseinek határozott ígérek ellenében igen jelentős szolgálatokat tett.

A háborús ántánt-propaganda ugyanis a török fenntartás alatt élő arab népességnek török uraival szemben érzett ellenszenvét is ügyesen kihasználta az ellenfél gyengítésére. Rövidesen Törökország háborúba lépése után titkos levélváltás folyt le Sir Henry Mac Mahon egyiptomi brit főbiztos és Husszein mekkai serif — később Hedjas királya — között, amelynek eredményeképpen Nagy-Britannia kötelezettséget vállalt az arablakta területek függetlenségi mozgalmának támogatására, egyúttal azonban e területek közül kifejezetten kivette „Szíriának a damaszki kerülettől nyugatra eső részeit“. Hogy ez a fenntartás magába foglalta-e Palesztinát is, amint ezt a hivatalos angol álláspont vitatja, örökké nyílt kérdés marad, kétségtelen azonban, hogy

a brit propaganda a palesztinai arab lakosság körében valamennyi török uralom alatt élő arab felszabadítását hirdette s Allenby tábornok hadjáratának győzelmes befejezését nemcsak a legendás hírű Lawrence „ezredes“ által szervezett sivatagi arab törzsek, hanem a török hadseregből az arabok felszabadításának jelszava nyomán dezertált palesztinai arabok is elősegítették, éppúgy, mint az ugyanezzel a jelszóval Jeruzsálem elfoglalása után a megszálló hatalom támogatásával Husszein serif hadereje számára toborzott palesztinaiak.

A háború befejezése után a brit kormány jórészt be is váltotta az arab vezéreknek tett ígéreteit: az arab félszigeten több önálló arab állam alakult, Mezopotámiában — időlegesen angol fennhatóság alatt, de igen széleskörű önkormányzattal — Irak királyság néven független arab monarchia keletkezett s még a Palesztinával szomszédos, beduinlakta sivatagi területeken is, amelyek Transzjordán néven Palesztinával együtt brit mandátum alatt állnak, arab államfő alatt autonóm arab államalakulat körvonalai bontakoznak ki. Egyedül Palesztinában, ahol pedig kétségtelenül nagyobb mértékben találhatók meg modern önkormányzati intézmények előfeltételei, mint a most említett új arab államok bármelyikében, nem sikerült eddig — igen szűk községi önkormányzattól eltekintve — az alkotmányos élet alapintézményeinek meghonosítása s senki sem veheti tagadásba, hogy ennek legfőbb akadálya a „zsidó nemzeti otthon“ létesítése iránt a mandatárius hatalom részéről vállalt kötelezettségben keresendő.

A palesztinai mandátumot elvállaló brit kormánynak ezek szerint két ellentétes irányú államjogi törekvés között kellett igazságot tennie, amikor a megszálló hadsereg katonai kormányzatának megszűnése után Palesztina jövőjére nézve döntő irányelveket kellett lefektetnie. A cionista célok támogatása, mint láttuk, nemzetközi megállapodásokban ünnepélyesen kinyilatkoztatott kötelezettsége volt a mandatáriusnak, míg az arab nemzeti állam ígérete Palesztinára nézve elvben is vitás és forma szerint tökéletlen volt: nem lehetett tehát kétes, hogy a brit kormány a „zsidó nemzeti otthon“ létesítését a jogos arab közjogi kívánságok meghiúsítása árán is meg fogja kísérelni. Ennek a brit felfogásnak ismerete természetesen eleve ellenséges érzületet keltett az arab vezetőférfiakban, akik minden cionista sikerben nemzeti céljaiktól való újabb eltávolodást láthattak.

De a közjogi aspirációk balsikere csak egyik s talán nem is legfőbb oka volt annak az ellenséges hangulatnak, amely az arab őslakosság körében a háború utáni zsidó mozgalmakat fogadta. Azok a palesztinaiak, akik a vérmesebb cionista zászlóvivők nyilatkozatairól tudomást szereztek, nemcsak alkotmányjogi státusuk jövőjét, hanem gazdasági és nemzetiségi létük alapjait félthették a zsidó törekvések sikerétől. A Balfour-deklarációban és a népszövetségi mandátumban kitűzött célt, hogy „a zsidó nép részére Palesztinában nemzeti otthon létesüljön“, a cionizmus radikálisabb képviselői — különösen azok, akik a palesztinai helyi viszonyokkal legkevésbé voltak ismerősek — úgy értelmezték, hogy a világ nagyhatalmai ajándékba adták a zsidóságnak Palesztinát abból a célból, hogy ott zsidó nemzeti állam létesüljön. A túlzók már arra gondoltak, hogy az arab őslakosságot ki fogják telepíteni, hogy helyet

teremtsenek a zsidó bevándorlók részére, de ha az ilyen programot komolytalannak is kell tartanunk, nem lehet elmennünk felelős cionista vezéreknek állandóan hangoztatott olyan tervei mellett, amelyek szerint a palesztinai zsidó mozgalom végső célja, hogy a zsidóság Palesztinában többségre kerüljön s így módjában legyen az ország intézményeinek és politikájának irányításával a zsidó nemzeti érdek érvényre juttatása. Senki sem csodálkozhatik, ha a palesztinai arabok ezeknek a céloknak ismeretében messzemenő idegenkedéssel és bizalmatlansággal fogadták a zsidó nemzeti otthon eszméjének megvalósítását célzó intézkedéseket.

A Balfour-deklaráció és a mandátum szerkesztői természetesen számoltak azzal a ténnyel, hogy a palesztinai zsidó bevándorlás nem lesz közömbös az őslakosság szempontjából s ezért, mint láttuk, szükségesnek tartották annak kimondását, hogy a bevándorlás és letelepítés előmozdítása csak az ő érdekük egyidejű megóvása mellett történjék. Ez azonban mit sem változtat annak az arab érvelésnek a jogosságán, hogy a mandatárius hatalom elsődleges feladatává fajüreg és vallásilag idegen elemeknek az országba való minél nagyobb mérvű beözönlést tette, amely cél mellett az őslakosság védelme csupán másodsorban tekintetbe veendő szempontként jelentkezik. Nem hisszük, hogy lenne a világon oly emberi közösség, amely a felsőbbbbségnek ily irányú törekvéseivel szemben mást érezhetne, mint feltétlen ellenállási vágyat, amelynek legkézzelfoghatóbb megnyilatkozása a bevándorlók személyére átvitt félelemmel vegyes gyűlölet.

A mandátumban kifejezésre juttatott elveknek megfelelő nagyarányú zsidó bevándorlás ily körülmények között nyilvánvalóan súlyosan kellett hogy veszélyeztesse a palesztinai helyzet egyensúlyát és a brit kormányzat kezdettől fogva tisztában volt azzal, hogy legnehezebb feladata a bevándorlás mérvének és mikéntjének szabályozása lesz. E mellett a domináló kérdés mellett szinte másodrendű jelentőséggel bírnak azok az egyébként önmagukban igen bonyolult és rendkívüli tapintatot igénylő rendszabályok, amelyek szükségessé váltak a végből, hogy a beözönlő zsidóságnak az arab lakossággal való súrlódásmentes együttélése lehetségessé váljék.

A brit kormányzati bölcseségnek mereven rögzített, hosszú időre szóló tervszerű elgondolásoktól való hagyományos irtózása tetemesen megnehezíti annak felderítését, hogy a zsidó bevándorlás életbevágón fontos ügyének alakulását Palesztina sorsának felelős intézői miként képzelték el a mandátum elvállalásának időpontjában. A mandatárius hatalom ezirányú terveire némi útmutatást nyújt Winston Churchill gyarmatügyi államtitkárnak 1922-ben a brit kormány nevében kiadott hivatalos nyilatkozata, amely a bevándorlás mértékére nézve irányelvként leszögezi, hogy „e bevándorlás nem lehet oly nagyterjedelmű, hogy meghaladja az ország mindenkori felvevőképességét új bevándorlók befogadása tekintetében“. Ugyanez a kormánynyilatkozat leszámol azzal a cionista részről vitatott tétellel, mintha a mandátumban vállalt kötelezettség végcélja tisztán zsidó Palesztina megteremtése lenne, amely „annyira zsidó, mint amennyire Anglia angol“ és hangsúlyozza, hogy a mandátum nem arra irányul, hogy egész Palesztina

„zsidó nemzeti otthonná“ válják, hanem csupán ily otthonnak Palesztinában leendő megteremtését kívánja lehetővé tenni.

A Churchill-féle nyilatkozat távolról sem érte el azt a célját, hogy az arab lakosságnak a zsidó bevándorlással szemben táplált aggodalmait eloszlassa, vagy akár csak csökkentse. Eltekintve attól, hogy a nyilatkozatban Palesztina önkormányzatának előkészítésére irányuló oly intézkedéseket helyez kilátásba a brit kormány, amelyeket mértékadó arab körök teljességgel elégteleneknek találtak s amelyeknek gyakorlati keresztülvitele utóbb az arab lakosság passzív ellenállása folytán meghiúsult, a zsidó bevándorlás szabályozására vonatkozólag a nyilatkozatban rögzített általános elvek ennek a mindenképp fontos kérdésnek igen különböző gyakorlati kezelésére nyújthatnak alapot. Annak eldöntése ugyanis, hogy valamely ország a népesség rendes szaporulatán felül mily nagy számú, bevándorlás alakjában jelentkező, népesedéssel bíró többletet bír el, korántsem mennyiség-tani feladat, amelynek csak egyetlen helyes megoldása képzelhető, hanem a kérdésre adandó válasz igen különféle lehet a szerint, hogy a befogadóképességet az ország gazdasági erőforrásainak jelenlegi állásából kiindulva tesszük-e vizsgálat tárgyává vagy pedig figyelembe vesszük-e ezen erőforrásoknak megfelelő eszközökkel és kedvező körülmények között a jövőben elérhető gyarapítását.

Palesztina ezidőszent túlnyomóan agrár állam, amelynek lakossága kilenctized részben őstermelésből él és pedig olyan körülmények között, amelyek még a mezőgazdaság világkrisisének terhére írható nehézségek figyelmen kívül hagyása esetén sem mondhatók kedvezőknek. Elegendő rámutatnunk arra az adatra, amely szerint — a művelés alatt álló területnek és a földművelő lakosság számának egybevetéséből kitűnően — a zsidó bevándorlás kezdetének időpontjában egy-egy földműves családra alig esett akkora földterület, amely, tárgyilagos szakértői becslés szerint, a legszerűebb életszükségletek fedezésére elegendő jövedelmet biztosít — és megérthetjük, milyen súlyos aggodalmakat ébresztett minden olyan terv, amely bevándorló tömegeknek a cionista programnak megfelelően földműves-települések gyanánt leendő elhelyezésére irányult. Ezekkel az aggodalmakkal szemben a zsidó bevándorlás szószólói elsősorban arra hivatkoztak, hogy az egy család eltartására elegendő földbirtok meghatározása az arab kisgazdák felette kezdetleges gazdálkodási módszereinek alapulvételével történt s a gazdálkodás belterjesebbé tételével e minimális birtokterület az eddiginek egy hányadrészére csökkenthető, továbbá arra, hogy a megművelhető terület mesterséges eszközökkel, így megfelelő öntözőberendezéssel igen nagy mértékben kiterjeszhető és hogy a céltudatos támogatással kifejlesztendő palesztinai ipar is jelentős tömegeknek nyújthat majd megélhetést. Az ellentétes érvelések keretében a brit kormányzat, amely egyfelől, a mandátumban vállalt kötelezettségére tekintettel, a zsidó bevándorlást teljesen ki nem zárhatta, másfelől azonban, ugyancsak a mandátum előírásai szerint, a korlátlan bevándorlás megengedésével az arab lakosság érdekeit sem tehette ki súlyos veszedelmeknek, jellegzetesen opportunisták megoldást vagy inkább modus vivendi-t teremtett a bevándorlás ügyének oly módon való szabályo-

zása által, amely szerint az engedélyezhető bevándorlás mértékét évről-évre a brit főbiztos állapítja meg, a cionista szervezetek hathatós közreműködése mellett. A bevándorlási apparátus annál fogva, hogy mind zsidó, mind arab részről a leghevesebb támadások középpontja volt, a palesztinai feszültség okainak megismerése érdekében behatóbb vizsgálatot érdemel.

A népszövetségi mandátum 4. cikke értelmében Nagy-Britannia elismerte a cionista szervezetet a zsidóság hivatalos érdekképviselőtül s mi sem természetesebb, mint hogy ennek az érdekképviselőnek a zsidóságot érintő kérdések körül a mandátumban biztosított közreműködése elsősorban a bevándorlás ügyében kellett hogy érvényesüljön. Ehhez képest a bevándorlók számának megállapítása végett a cionista szervezet palesztinai képviselője, az ú. n. „Zsidó Végrehajtóbizottság“ (Yewish Executive) évente kétszer indokolt javaslatot nyújt be a főbiztoshoz, amelyben az ország mindenkori gazdasági felvevőképességére figyelemmel, meghatározott számú bevándorlási engedély kibocsátása iránt tesz előterjesztést. Az előterjesztést a bevándorlási hatóság főnöke vizsgálja felül és az ő véleményes jelentése alapján a főbiztos határozza meg a kibocsátható engedélyek számát. Ennek megtörténte után a bevándorlási hatóság a főbiztos döntésének megfelelő számú engedélyt bocsát ki, olyként, hogy bizonyos számú engedélyt egyes munkaadók által igényelt munkaerők számára visszatart, a többi engedély-ürlapot pedig kitöltetlenül a Zsidó Végrehajtóbizottság rendelkezésére bocsátja. Megjegyzendő, hogy megfelelő saját tőkével (eredetileg 500, ezidőszertint 1000 font sterling) rendelkező egyének, valamint biztos jövedelemmel bíró palesztinai lakosok hozzátartozói nem esnek bevándorlási korlátozások alá s nem tartoznak ide természetesen az országot rövid időre felkeresni szándékozó utasok sem. A Zsidó Végrehajtóbizottság a kiszolgáltatót engedélyürlapokat nem maga használja fel, hanem továbbítja a Zsidó Munkásszövetségnek (Federation of Yewish Labour), amelynek feladata, hogy a Palesztinában letelepedni kívánó zsidók közül a megfelelőnek látszó elemeket kiválogassa és a kiadott engedélyek felhasználásával az országba behozza. Ennek a munkásszövetségnek fontos szerepe legsebezhetőbb pontja a bevándorlási apparátusnak. A Zsidó Munkásszövetség bevallottan szocialista elvek alapján álló alakulat, valóságos szakszervezet, amelynek tagjai a palesztinai zsidó szervezett ipari és mezőgazdasági munkások — ideértve a cionista települőket is — közül kerülnek ki s amelynek taglétszáma kb. 35.000. Tagadhatatlanul visszaállapot, hogy a bevándorlás mindenekfelett fontos kérdéseiben a döntő befolyás olyan kimondottan pártalapon álló alakulatnak a kezében legyen, amelynek tagjai az ország lakosságának 3%-át sem teszik ki, különösen ha nem csupán a bevándorlók személyének megválogatása, hanem az új bevándorlók elhelyezése és a részükre nyújtandó támogatás is e pártcsoport irányítására van bízva.

Érthető, hogy a bevándorlás ügyének most ismertetett rendezése, nemcsak az arab felfogás képviselői részéről, akik nagyon természetesen helytelennek tartják, hogy e kérdésben, amely legelsősorban az arab őslakosság érdekeit érinti, az arab többségnek semmi szava ne legyen,

hanem minden érdektelen és tárgyilagos bíráló részéről is egyértelmű elítélésre talált. E tekintetben nincsen nyílt eltérés a zsidó részről a palesztinai települések igazgatásának vizsgálatával megbízott Sir John Campbell, a palesztinai zavargások után kiküldött angol parlamenti vizsgálóbizottság és a bevándorlás, valamint ezzel kapcsolatos gazdasági kérdések tárgyában a brit kormány megbízása folytán jelentést tevő Sir John Hope Simpson felfogásai között.

A palesztinai bevándorlást szabályozó gépezet, amely a pártosság minden gyanúja felett álló szakértők ily egybehangzó véleménye szerint súlyos szerkezeti hibákban szenved, közel tíz esztendeje működik s működésének számszerű eredménye az, hogy ezidőszerint kereken 80.000-rel több Palesztina zsidó lakosságának száma, mint a világháború befejezésének időpontjában. Felfogás dolga, hogy ezt az aránylag — a cionista programokhoz viszonyítva — szerény eredményt a cionizmus sikerének tekinthetjük-e: pénzügyi szempontból, tekintettel arra, hogy az új zsidó települések állandó támogatásra szorulnak és gondolni sem lehet arra, hogy a telepesek a cionista szervezet által ingyen rendelkezésükre bocsátott terület és gazdasági felszerelés árának törlesztését megkezdhessék, minden kétely indokoltnak látszik. E helyütt csak az a kérdés merül fel, hogy a zsidó népességnek rövid idő alatt történt megkétszereződése, melyet az eredeti arab lakosság kezdetől fogva ellenzéssel szemlélt, az őslakosság jólétét a gyakorlatban miként befolyásolta. Nem vonható kétségbe, hogy a cionista telepítés helyenként igen szép külső eredményeket mutathat fel. Új művelési ágak meghonosítása (ezek közt elsősorban a Jaffa környékén jelentős virágzásnak indult narancstermelés), a gazdálkodás korszerű módszereinek meghonosítása, a letelepített lakosság számára magas színvonalú jóléti és közreműködési intézmények, valamint mintaszerűnek mondható szövetkezeti rendszer megteremtése, nem lekicsinylendő teljesítmények akkor sem, ha a reájuk fordított anyagi áldozat nem áll arányban a gyakorlati eredményekkel. Közelfekvő az a feltevés, hogy a cionizmusnak e kultúrmunkája új tőkék behozatala, munkaalkalmak teremtése és nem utolsósorban utánzásra ösztönző példaadás által az arab lakosságnak is előnyére válhatott. Ezt a cionista részről állandóan nyomatékkai hangsúlyozott érvet azonban csak igen lényegbevágó fenntartásokkal fogadhatjuk el. Mindenekelőtt meg kell gondolnunk, hogy a cionista települések nagyrészt oly területeken történtek, amelyek előzőleg arab gazdálkodók kezén voltak s ennek folytán jelentékeny arab tömegeknek egyetlen természetes megélhetési forrásuktól, a földtől való elválasztása árán jöttek létre. Nem nagy súllyal bír e részben a földvásárlásokat végző cionista szervezeteknek az az érvelése, hogy túlnyomóan nem kisczarda birtokok, hanem abszentista és gyakran nem is arab nemzetiségű nagybirtokosok birtokai szolgáltak telepítések céljára. E nagybirtokokon ugyanis szinte kivétel nélkül nem a tulajdonosok gazdálkodtak, hanem sok évszázad óta megtelepült arab kishaszonbérlek, akiknek ősei számos esetben eredetileg tulajdonosai voltak az általuk haszonbérben bírt földnek s a török uralom első idejében bizonyos jogbiztonsági előnyök fejében mondtak le tulajdonjogukról a mostani tulajdonosok jogelődei javára. Ezeknek a kishaszonbérleknek

kimozdítása teljesen azonos megítélés alá esik a kisbirtokosoknak birtokaik megvétele útján való hontalanná tételével, sőt a kishaszonbérlok érdekeit megvédeni alkalmas jogszabályok hiánya folytán az érintett arab családokat még súlyosabban sújtotta. A legutóbbi hivatalos adatok szerint Palesztina mezőgazdasági lakosságának mintegy 30%-a nincstelenekből áll és — bár e részben pontos adatok még nem állnak rendelkezésre — bizonyosnak látszik, hogy e nincstelenek többsége a háború utáni zsidó bevándorlás előtt még kisbirtokos vagy kisbérlo volt. Ennek az alkalmi bérmunkára utalt arab tömegnek a helyzetét felette súlyosbítja a zsidó telepítési szervezeteknek az az eljárása, hogy a földhöz juttatott telepeseknek szigorú szankciók mellett megtiltják nem zsidó munkás igénybevételét: ezt a rendszert egyébként számos ipari és kereskedelmi vállalat is követi s bár a brit hivatalos álláspont szerint sem egyeztethető össze az ilyen faji megkülönböztetés a népszövetségi mandátum rendelkezéseivel, a brit kormányzat mindezeig nem talált módot arra, hogy a cionista szervezeteket az arab munkások bojkottjának abbahagyására kényszerítse.

Érthető, hogy ilyen körülmények között a politikai reménységeiben csalatkozott és gazdasági létében veszélyeztetett arab lakosság hajlamossá vált arra, hogy minden bajának okát a zsidó bevándorlásban és letelepülésben keresse s csak alkalom kellett ahhoz, hogy a zsidóság térfoglalása felett érzett elkeseredés erőszakos cselekedetek kirobbanásához vezessen. Ezt az alkalmat a híres jeruzsálemi „sirató fal.-lal, Salamon király templomának állítólagos maradványává! kapcsolatban a zsidó és mohamedán egyházi hatóságok között felmerült vita szolgáltatta, amely közvetlen indító oka volt az 1929. év nyarán lejátszódott véres eseményeknek. Ezeknek az eseményeknek felidézésében kétségtelenül szerepük volt lelkiismeretlen arab izgatóknak és az arab sajtó felelőtlen szellemű orgánumainak s csupán helyeselni lehet a brit parlamenti vizsgálóbizottság súlyos szavait, melyekkel elítélte azoknak a felelős arab vezetőknek az eljárását, akiknek tétovázó és gyakran kétszínű magatartása ártatlan egyének legyilkolására és jelentős vagyoni értékek pusztulására vezetett. Nem szabad azonban elfelejtenünk azt sem, hogy a semmivel sem menthető kegyetlenkedések és oktalan rombolások hátterében a palesztinai arab lakosságnak valóságos sérelmei lappanganak, amelyeknek kiküszöbölése az ország zavartalan jövő fejlődésének elengedhetetlen előfeltétele.

A cionizmus eszmei tartalma és az a gyakran önzetlen és önfeláldozó munka, amelyet érdemes emberek a mozgalom céljai érdekében kifejtettek, alkalmasak arra, hogy a palesztinai zsidó haza ügyét széles körökben rokonszenves színben tüntessék fel. Mindazonáltal alapjában elhibázott gondolatnak kell tartanunk a cionizmus céljainak nagyszabású nemzetközi akció útján való előmozdítását, amint az a Balfour-deklarációval és a népszövetségi mandátummal megkíséreltetek. Eltekintve attól, hogy nem sok reménnyel biztató kísérletnek látszik a világ minden tájáról összegyűjtött s különböző társadalmi és műveltségi elhelyezkedésű zsidó vallású tömegből mesterséges, úgyszólván meleházban kitenyészített új intézmények kereteibe való beillesztés és a halott héber nyelvnek feltámasztása útján közjogi és kulturális egysé-

get — új nemzeti államot — előállítani, az ilyen állam-homunkulus létesítéséhez szükséges természeti és gazdasági előfeltételek is hiányoztak Palesztinában. Csak tudatlanság vagy lelkiismeretlenség lehetett az alapja azoknak a felhőkben járó programoknak, amelyek sok milliós zsidó tömegek letelepítését hirdették olyan területen, amely természeti adottságainál fogva létező lakossága számára is alig nyújtott valamelyes megélhetést. De nem járt el kellő körültekintéssel a brit kormány s utóbb a nemzetek szövetsége sem, amikor a cionista törekvésekre hivatalos áldását adta anélkül, hogy közelebbről megvizsgálta volna e törekvések gyakorlati megvalósításának lehetőségeit. Azok a homályos és általánosságokra szorítózkodó rendelkezések, amelyek a bevándorlók és az őslakosság viszonyára nézve a palesztinai mandátumban találhatók s az angol kormánynyilatkozatok látszólagos erélye és határozottsága mögül ki-kilátszó tétovázás és tanácstalanság a kellő meggondoltság és céltudatosság ama hiányának tünetei, amely a palesztinai kérdés intézését jellemzi. Sem Nagy-Britannia, sem a népszövetségi mandátum megalkotásában részes többi hatalom nem fog mentesülni a felelősség alól, ha— amivel sajnos, komolyan számolni kell — a zsidó nemzeti otthon ügye a gazdasági előfeltételek hiányán és az arab őslakosság ellenállásán hajótörést szenved és az új kánaán jelszával elkábított bevándorlók ezrei súlyos megpróbáltatások után ismét földönfutókká válnak.

DOMONY PÉTER